

Türkiye’de Veteriner Hekimliği Üzerine Araştırmalar: III. İş Fırsatları ve Sektörel Yönelimlere İlişkin Görüş ve Beklentiler ^[1]

Abdullah ÖZEN * Özlem DOĞAN * Raziye Tamay BAŞAĞAÇ GÜL **
Türel ÖZKUL *** Erhan YÜKSEL ****

[1] Bu çalışma TÜBİTAK tarafından (Proje No: TOVAG-106 O 153) desteklenmiştir

* Fırat Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, TR-23119 Elazığ - TÜRKİYE

** Ankara Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, TR-06110 Dışkapı, Ankara - TÜRKİYE

*** Uludağ Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, TR-16059 Görükle Kampüsü, Bursa - TÜRKİYE

**** Erciyes Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, TR-38039 Melikgazi, Kayseri - TÜRKİYE

Makale Kodu (Article Code): KVFD-2011-6018

Özet

Türkiye’de çeşitli yayınlarda, veteriner hekimlerin iş olanakları ve istihdam alanlarıyla ilgili kimi noktalara değinilmişse de, bu konuyu ülke ölçekli ele alan bir çalışma belirlenmemiştir. Bu çalışma, Türkiye’de veteriner hekimlerin, kalıcı iş bulma durumları, iş değiştirme konusundaki fırsatlar, sektörler arası yönelimler ve yakın gelecek ile 2023 yılı için sektörlere ilişkin görüş ve beklentilerinin değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirildi. Bu amaçla 398’i kamu çalışanı, 377’si özel sektör çalışanı olmak üzere toplam 771 veteriner hekime anket uygulandı. Verilerin analizlerinden; kamuda çalışan veteriner hekimlerin, kalıcı iş bulmak için, özel sektörde çalışanlara kıyasla daha fazla bekledikleri; buna karşın, daha az oranlarda iş değiştirdikleri saptandı. İş bulma olanakları açısından, özel sektör; her ne kadar daha avantajlı görülse de, bugünün koşullarında özel sektörden kamuya geçişin; tersi geçişten daha yüksek oranlarda olduğu belirlendi. Yakın gelecek ve 2023 yılında; ‘gıda kalitesi ve güvenliği’, ‘organik tarım-hayvancılık’, ‘sürü sağlığı’, ‘halk sağlığı’ ve ‘pet sektörü’ gibi alanların en fazla gelişim göstereceği beklentisi dikkat çekmektedir. Sonuç olarak, Türkiye’de veteriner hekimliği mesleğinde kamusal alanın diğer çalışma alanlarına göre daha tercih edilebilir olduğu, yakın gelecek ve 2023 yılında önem kazanacak alanlarla ilgili katılımcı görüşlerinin ise ‘Tek Tıp Tek Sağlık Konsepti’ farkındalığına işaret ettiği söylenebilir.

Anahtar sözcükler: İş fırsatları, Sektörel yönelimler, Veteriner hekimliği

Researches on Veterinary Medicine in Turkey: III. Views and Expectations on Job Opportunities and Cross-sectoral Orientations

Summary

Although some points of job opportunities and employment areas of veterinarians were mentioned in various editions in Turkey, countrywide study was not determined. The present study was undertaken to determine the permanent employment status, changing job opportunities and cross-sectoral orientations of veterinarians and to evaluate the views and expectations regarding to sectors for near future and the year 2023. For this aim, a questionnaire was applied to totally 771 veterinarians, from public workers (398) and private sector workers (377). According to data analysis, it was determined that public sector employees expect more to find a permanent job when compared with private sector employees but change their job less than others. Although private sector seems to be more advantageous in terms of job opportunities the transition from private sector to public sector was found to be higher rates in today’s conditions. The particular fields expected to have the highest improvement potential were ‘food quality and security’, ‘organic agriculture-animal husbandry’, ‘herd health’, ‘public health’ and ‘companion animal sector’ in near future and 2023. In conclusion, it can be said that public space are more preferable than the other work areas in veterinary medicine in Turkey and the opinions of participants about the areas which will gain the importance in next future and 2023 year point to “One medicine one health concept” awareness.

Keywords: Job opportunities, Cross-sectoral orientations, Veterinary medicine

İletişim (Correspondence)

+90 424 2370000/3991

ozlemdogan20@gmail.com

GİRİŞ

Dünya’da bilginin üretilmesi, depolanması ve kullanılmasında yaşanan gelişmeler, ekonomik ve sosyal yapılarda değişime neden olmuş; bireylerin mesleki rolleri ve konumları yeni boyutlar kazanmıştır ¹. Bu küresel değişim, veteriner hekimlere, insan ve hayvan sağlığını korumaktan ibaret olan geleneksel sorumlulukları yanında, hayvan yetiştiriciliği, ıslahı, gıda güvenliği ve hayvan gönenci gibi çok çeşitli hizmet alanlarında yeni sorumluluklar yüklemiştir. Bu çok yönlülük, veteriner hekimliğin en çok gereksinim duyulan meslekler arasında kabul edilmesi ve yeni istihdam alanlarında yer edinmesi sonuçlarını doğurmuştur ¹⁻³.

Çeşitli yayınlarda ^{2,4-8}, Türkiye’de veteriner hekimlerin iş olanakları ve istihdam alanlarıyla ilgili kimi bilgilere yer verilmişse de bu konuyu ülke ölçekli ele alan bir çalışma saptanamamıştır. Avrupa’da veteriner hekimliği mesleğine ilişkin genel sorunları, sektörel değişimleri ve istihdam yönelimlerini belirlemek ve geleceğe ilişkin stratejileri geliştirmek amacıyla 20 ülkede yürütülen bir projenin ⁹ benzerinin Türkiye’de gerçekleştirildiği bu çalışmada; veteriner hekimlerin, kalıcı iş bulma durumları, iş değiştirme konusundaki fırsatlar, sektörler arası yönelimler ve yakın gelecek ile 2023 yılı için sektörlerle ilişkin görüş ve beklentilerinin değerlendirilmesi, benzer çalışmalar için veri sağlanması ve sözü edilen konularda, Avrupa ile Türkiye’nin karşılaştırılması amaçlanmıştır.

MATERYAL ve METOT

Bu çalışmanın örnekleme ve veri toplama aracına ilişkin ayrıntılı bilgi “Türkiye’de Veteriner Hekimliği Üzerine Araştırmalar: I. Veteriner Hekimliği Eğitim-Öğretimi”^(*) başlıklı makalede sunuldu. Bu makalede ise veri toplama aracı olarak geliştirilen anketin; yalnızca çalışan (veteriner hekim) katılımcılara uygulanan iş fırsatları ve sektörel yönelimlere ilişkin sorularından elde edilen veriler kullanıldı. Bu bölümü yanıtlayan katılımcı grubunu, 398’i kamu çalışanı ve 373’ü özel sektör çalışanı olmak üzere 771 veteriner hekim oluşturdu. Anket yoluyla elde edilen verilerin analizinde, katılımcıların, veteriner hekimliğin günümüz ve gelecekteki durumuna ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sorularda sıklık (frekans) analizi yapıldı. Türkiye’de yakın gelecekte önem kazanacağı düşünülen alanlara ilişkin değerlendirmeler ile ilgili bölümde katılımcılara 16 seçenek (‘Sürü Sağlığı’, ‘Pet Sektörü’, ‘Spor Hayvanları’, ‘Egzotik Hayvanlar’, ‘Alternatif Tıp’, ‘Gıda Kalitesi ve Güvenliği’, ‘Halk Sağlığı’, ‘Hayvan Besleme’, ‘Organik Tarım-Hayvancılık’, ‘Su Ürünleri Hastalıkları ve Yetiştiriciliği’, ‘Epidemiyoloji’, ‘Çevresel Koruma’, ‘Hayvan Deneyleri’, ‘Araştırma-Geliştirme’, ‘Hayvan Gönenci’, ‘Biyoteknoloji’) sunuldu ve bu alanlara gelecekteki konumları düşünülerek puan verilmesi gerektiği ifade edildi. Katılımcılardan, bu alanlarla ilgili olarak en az önem kazanacağını

düşündükleri alana 1, en fazla önem kazanacağını düşündükleri alana 10 olacak şekilde, 1-10 arasında puanlar vermek suretiyle değerlendirme yapmaları istendi. Puanların toplamından elde edilen değerlerden yola çıkılarak büyükten küçüğe bir sıralama yapılarak; bu sıralamanın ise alanların önemini gösterdiği kabul edildi.

BULGULAR

Katılımcıların kalıcı bir iş bulma sürelerine göre dağılımları *Tablo 1*’de sunuldu. Buna göre, ilk altı ay içerisinde kalıcı bir iş bulduğunu bildirenlerin oranı tüm katılımcılar içerisinde %59.7, kamu sektöründe çalışanlar içerisinde %49.2, özel sektörde çalışanlar içerisinde %71.3 ve her iki sektörde (kamu-özel sektörde) aynı anda çalışanlar içerisinde ise %62.2 olduğu tespit edildi. Kalıcı bir iş bulma konusunda iki yıldan daha fazla bekleyenler içerisinde en büyük dilimi (%17.4) kamuda çalışanlar; en küçük dilimi (%5.3) ise özel sektörde çalışanlar oluşturdu. Çalışmanın yürütüldüğü tarihlerde, halen kalıcı bir işi olmadığını ifade eden katılımcıların oranı %0.8’dir.

İlk üç çalışma yılında, çalışılan iş sayısı açısından, yalnızca bir işte çalıştığını ifade eden katılımcıların, tüm çalışanlar içerisindeki oranı %61.7 iken, iki ya da üç işte çalıştığını bildirenlerin oranı %34.7 olarak belirlendi (*Tablo 1*).

Veteriner hekimlerin ilk üç çalışma yılında iş değiştirirken sektörler arası yönelimlerini belirlemeye yönelik sorulara verdikleri yanıtlardan, özel sektörden kamu sektörüne yönelen katılımcıların tüm katılımcılar içerisindeki oranının %19, kamu sektöründe çalışan veteriner hekimler içerisindeki oranının %32.4, özel sektörde çalışan veteriner hekimler içerisindeki oranının %0.9 ve her iki sektörde çalışan veteriner hekimler içerisindeki oranının ise %43.2 olduğu görüldü. Kamu sektöründen özel sektöre yönelen katılımcıların oranlarının, gruplara göre %1-6 arasında değişiklik gösterdiği belirlendi (*Tablo 1*).

Bugünün koşullarında iş bulma fırsatları değerlendirildiğinde, özel sektörün kamu sektörüne kıyasla daha avantajlı olduğunu ifade eden veteriner hekimlerin tüm veteriner hekimler içerisindeki oranının %76.9 olduğu; 2023 yılı için bu ifadeyi kullanan veteriner hekimlerin oranının ise %86.9’a yükseldiği belirlendi (*Tablo 2*).

Veteriner hekimlerin, Türkiye’deki pazar koşulları göz önünde bulundurulduğunda yakın gelecekte önem kazanacak alanlara ilişkin değerlendirmelerinden, sırasıyla gıda kalitesi ve güvenliği (1106 puan), sürü sağlığı (842 puan), pet sektörü (526 puan) ve halk sağlığı (517 puan) alanlarının gelişeceği görüşünde oldukları tespit edildi. Aynı soruya yapılan puanlandırmalara göre 2023 yılında önem kazanacağı düşünülen alanların ise sırasıyla gıda kalitesi ve güvenliği (969 puan), organik tarım-hayvancılık (631 puan), sürü sağlığı (610 puan), halk sağlığı (502 puan) ve pet sektörü (446 puan) olduğu belirlendi (*Tablo 3*).

^(*) *Kafkas Univ Vet Fak Derg, 18 (4): 605-611, 2012*

Tablo 1. Katılımcıların, ilk üç çalışma yılı içerisindeki kalıcı bir iş bulma süreleri, çalıştıkları iş sayısı ve iş değişimi yönelimlerine göre dağılımı**Table 1.** Distribution of participants according to their orientation on the permanent employment duration in the first three years, number of jobs worked and job change

Sorular	Parametreler	KS		ÖS		HKHÖS		TVH	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Kalıcı iş	Mezuniyet Sonrası 2 ay içerisinde	119	31.0	168	49.3	18	40	305	39.6
	2-6 ay arasında	70	18.2	75	22.0	10	22.2	155	20.1
	6 ay-1 yıl arasında	70	18.2	44	12.9	10	22.2	124	16.1
	1-2 yıl arasında	58	15.1	31	9.1	2	4.4	91	11.8
	2 yıldan fazla	67	17.4	18	5.3	4	8.9	89	11.6
	Halen kalıcı bir işim yok	-	-	5	1.5	1	2.2	6	0.8
	Toplam	385	100	341	100	45	100	771	100
İş sayısı	Sadece 1	242	63.0	209	61.3	24	53.3	475	61.7
	2 veya 3	132	34.4	116	34.0	19	42.2	267	34.7
	4 veya 6	3	0.8	11	3.2	1	2.2	15	1.9
	6'dan fazla	-	-	2	0.6	1	2.2	3	0.4
	Çalışmadım	7	1.8	3	0.9	-	-	10	1.3
	Toplam	384	100	341	100	45	100	771	100
İş değişimi	Kamu sektöründen özel sektöre	9	2.3	19	5.6	1	2.3	29	3.8
	Özel sektörden kamu sektörüne	124	32.4	3	0.9	19	43.2	146	19.0
	Hep kamu sektöründe çalıştım	234	61.1	23	6.8	10	22.7	267	34.8
	Hep özel sektörde çalıştım	9	2.3	291	85.6	14	31.8	314	40.9
	Çalışmadım	7	1.8	4	1.2	-	-	11	1.4
	Toplam	383	100	340	100	44	100	767	100

n: Frekans; KS: Kamu sektörü; ÖS: Özel sektör; HKHÖS: Hem kamu hem özel sektör; TVH: Tüm veteriner hekimler

Tablo 2. Tüm veteriner hekimlerin iş bulma fırsatları açısından sektörlerin avantajlarına ilişkin görüşlerine göre dağılımı**Table 2.** Distribution of all veterinarians according to their views on the advantages of sectors related to the job finding opportunities

İstihdam	Günümüz		Gelecek (2023)	
	n	%	n	%
Kamu sektörü	177	23.1	100	13.1
Özel sektör	590	76.9	661	86.9
Toplam	767	100	761	100

n: Frekans

TARTIŞMA ve SONUÇ

Katılımcıların kalıcı bir iş bulma süreleriyle ilgili soruya verdikleri yanıtlara göre, özel sektörde çalışan veteriner hekimler, kamuda çalışanlara kıyasla daha yüksek oranda ve daha kısa sürelerde kalıcı iş bulduklarını bildirmektelerdir (Tablo 1). Bir diğer ifadeyle, kamuda çalışan veteriner hekimler, özel sektörde çalışanlara kıyasla kalıcı bir iş bulmak için daha fazla beklemişlerdir. Bu durumun, kamuda istihdam kapasitesinin sınırlılığı; aynı zamanda özel sektörün çalışma alanlarının giderek çeşitlenmesi ve istihdam olanaklarının giderek artması^{2,5} ile açıklanabileceği söylenebilir. Bununla birlikte; kamuda işe alımların takvime bağlı olmasının ve özel sektöre oranla oldukça uzun bir bürokratik süreç gerektirmesinin^{3,10} de bu tabloda rolü olabileceği

düşünülebilir. Katılımcılardan, ilk altı ay içerisinde kalıcı bir iş bulunduğunu bildirenlerin oranı, tüm katılımcılar içerisinde yüzde 59.7 iken, Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerde bu oranın yüzde 74 olması⁹ Türkiye'de, işgücünde arz talep planlamasının, AB ülkelerine kıyasla sorunlu olduğunun işareti olarak kabul edilebilir.

Araştırmanın verilerine göre, ilk üç çalışma yılında, özel sektörden kamu sektörüne yönelen veteriner hekimlerin oranı, kamu sektöründen özel sektöre yönelenlerin oranından fazla olduğu görülmektedir (Tablo 1). AB ülkelerinde yürütülen çalışmada⁹ Türkiye'nin tersi bir tablonun varlığı dikkat çekmiş; başka bir deyişle kamu sektöründen özel sektöre yönelen katılımcıların oranı, özel sektörden kamu sektörüne yönelen katılımcıların oranından fazla bulunmuştur. Bu durum, AB ülkelerinden farklı olarak "24 Ocak

Tablo 3. Tüm veteriner hekimlerin gelişme potansiyelleri açısından veteriner hekimliğiyle ilgili bazı alanların önemliliğine ilişkin görüşlerine göre dağılımı
Table 3. Distribution of all veterinarians according to their views on significance of some fields related to veterinary medicine in terms of their development potential

Alanlar	Yakın Gelecek							2023						
	EÖ		Ö		DZA		TP N	EÖ		Ö		DZA		TP N
	n	nx3	n	nx2	n	nx1		n	nx3	n	nx2	n	nx1	
Sürü sağlığı	193	579	93	186	77	77	842	136	408	56	112	90	90	610
Pet sektörü	87	261	88	176	89	89	526	67	201	77	154	91	91	446
Spor hayvanları	8	24	13	26	25	25	75	9	27	17	34	26	26	87
Egzotik Hayvanlar	3	9	17	34	21	21	64	4	12	16	32	20	20	64
Alternatif tıp	13	39	9	18	23	23	80	22	66	19	38	30	30	134
Gıda kalitesi ve güvenliği	225	675	182	364	67	67	1106	182	546	175	350	73	73	969
Halk sağlığı	74	222	109	218	77	77	517	82	246	92	184	72	72	502
Hayvan besleme	15	45	40	80	55	55	180	10	30	37	74	29	29	133
Organik tarım-hayvancılık	61	183	89	178	110	110	471	119	357	88	176	98	98	631
Su ürünleri hastalıkları ve yetiştiriciliği	4	12	11	22	19	19	53	4	12	15	30	18	18	60
Epidemiyoloji	5	15	9	18	32	32	65	6	18	24	48	27	27	93
Çevresel koruma	10	30	33	66	50	50	146	23	69	42	84	65	65	218
Hayvan deneyleri	2	6	3	6	14	14	26	5	15	12	24	9	9	48
Araştırma-geliştirme	31	93	29	58	52	52	203	50	150	47	94	59	59	303
Hayvan gönenci	3	9	12	24	20	20	53	5	15	19	38	26	26	79
Biyoteknoloji	1	3	-	-	1	1	4	-	-	1	2	2	2	4

n: Frekans; N: (nx3) + (nx2) + (nx1); EÖ: En önemli; Ö: Önemli; DZA: Daha az önemli; TP: Toplam puan

Kararları" ile benimsenmiş olmasına karşın, piyasa ekonomisi kurallarının tam olarak işletilememesi, özel sektöre ilişkin yapısal değişimin gerçekleştirilememesi, hukuki alt yapının oluşturulamaması, özel sektör yatırımlarına gereken hassasiyetin gösterilmemesi ve daha da önemlisi, doğrudan ya da dolaylı olarak kamunun ekonomiye müdahalesi gibi nedenlerle ortaya çıkan olumsuz tablodan ¹¹ kaynaklanmış olmalıdır.

Katılımcıların; bugünün koşullarında iş bulma fırsatlarını değerlendirirken özel sektörü, kamu sektörüne göre daha avantajlı bulmaları (Tablo 2) - özel sektörden kamu sektörüne daha yüksek oranda bir yönelimin olduğu dikkate alındığında - ilk bakışta bir çelişki gibi görünse de burada sorgulanan durumun çalışma koşulları değil; iş bulma fırsatları olduğu unutulmamalıdır. Bu durum da yine özel sektörün istihdam alanlarının ve çeşitliliğinin gelişmesi ve artışı ile ilişkilendirilmelidir. İş bulma fırsatları açısından 2023 yılında özel sektörün kamu sektörüne göre daha avantajlı olacağını düşünen katılımcıların oranının, bugün aynı düşünmeye sahip olanlardan daha fazla olması ise söz konusu gelişme ve artışın devam edeceği konusunda bir öngörünün varlığına işaret olarak kabul edilebilir. Bu durumu; AB üyesi ülkelerde değerlendiren çalışmaya ⁹ göre, bu ülkelerde, özel sektörün, iş bulma fırsatları açısından kamu sektöründen daha avantajlı olduğunu/olacağını savunan katılımcıların oranının bugünün koşullarında yüzde 75, gelecek koşullarında ise yüzde 63.9 olduğu dikkate alındığında,

Türkiye’deki ortamın günümüz koşulları açısından AB ülkeleriyle benzerlik gösterdiği; gelecek tahminlerindeki değişim açısından ise farklılık gösterdiği görülmektedir. AB ülkelerinde, kamu sektörünün lehine görünen bu değişim tahminlerinin, istihdam oranları açısından özel sektörde doyuma ulaşılacağı yönünde bir öngörü ile yapıldığı düşünülebilir. Türkiye’deki katılımcıların, özel sektör lehine sayılabilecek değişim tahminleri özel sektörün gelişme potansiyelini bir süre daha devam ettirebileceği yönündeki beklentilerle ilgili olabilir.

Katılımcı görüşlerine göre, Türkiye’deki pazar koşulları göz önünde bulundurulduğunda, gerek yakın gelecekte, gerekse 2023 koşullarında, en fazla gelişebilecek alanların ‘gıda kalitesi ve güvenliği’, ‘organik-tarım hayvancılık’, ‘sürü sağlığı’, ‘halk sağlığı’ ve ‘pet sektörü’ olduğu belirlendi (Tablo 3). Bu veriler Tito ⁹ tarafından yürütülen araştırmadan elde edilen sonuçlarla uyum içerisindedir. Bu sonuçlar, özellikle gıda kalitesi ve halk sağlığı alanlarının, hem Türkiye’de hem de Avrupa ülkelerinde benzer gelişme potansiyeline sahip olduğunu düşündürülebilir. Bu sonuçlar ayrıca, veteriner hekimlerin toplum sağlığı açısından sorumluluk alanlarının genişleyeceği öngörüsünde bulunmaya temel oluşturabilir. Öte yandan, pet sektörü alanının gelişme potansiyeli açısından üst sıralarda yer almasının, veteriner hekimliğinde klinisyenlerin sektör içi dağılımlarında değişiklik yaşanacağına; sürü sağlığı alanının gelişme potansiyeli aç-

sından üst sıralarda yer almasının ise tedavi edici hekimlik uygulamalarının yerini koruyucu hekimlik uygulamalarına bırakacağına işaret ettiği düşünülebilir.

Sonuç olarak, Türkiye’de veteriner hekimlerin kalıcı iş bulmaları açısından özel sektör daha avantajlı gibi görünse de iş değiştirme ve sektörler arası yönelimler değerlendirildiğinde kamunun daha tercih edilebilir bulunduğu dikkat çekmektedir. Yakın gelecek ve 2023 yılında ‘gıda kalitesi ve güvenliği’, ‘sürü sağlığı’ ve ‘halk sağlığı’ gibi alanların giderek daha fazla önem kazanacağına öngörülmesinin ise bugün uluslararası düzeyde benimsenen ‘Tek Tıp Tek Sağlık Konsepti’ konusundaki farkındalığa işaret ettiği söylenebilir.

KAYNAKLAR

1. **Bayındır Ü, Durak Hİ:** Türkiye’ de Tıp-Sağlık Bilimleri Alanında Eğitim ve İnsan Gücü Planlaması “Mevcut Durum ve 2013 Yılı Vizyonu”. <http://www.tead.med.ege.edu.tr/Dosyalar/5/tpsalk%20bilimleri%20eitim%20konseyi%20SGP%20rapor.pdf>, Erişim tarihi: 18.04.2011.
2. **Anonim:** 3. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı Komisyon Raporları. Türk Veteriner Hekimleri Birliği, Ankara, 2010.
3. **Başağaç Gül RT:** Veteriner Tarihi Ders Notları. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, Ankara, 2011.
4. **Anonim:** 1. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı Ön Rapor. Veteriner Hekimler Derneği, Ankara, 1998.
5. **Anonim:** 2. Türk Veteriner Hekimliği Kurultayı Komisyon Raporları. Medisan Yayınevi Ltd. Şti., Ankara, 2002.
6. **Özen A, Ateş BK:** Sosyo-kültürel değişkenler ışığında veteriner hekimliğin profili: I. Sınıf bilinci ve iş doyumu. *Vet Bil Derg*, 19, 39-48, 2003.
7. **Özen A, Ateş BK:** Sosyo-kültürel değişkenler ışığında veteriner hekimliğin profili: II. Mesleki örgütlenme. *Vet Bil Derg*, 19, 49-56, 2003.
8. **Özen A, Yüksel E, Özen R, Atıl E, Yaşar A, Yerlikaya H:** A study on life satisfaction of Turkish veterinary practitioners. *FÜ Sağlık Bil Derg*, 21, 5-10, 2007.
9. **Tito F:** VET 2020 Current Aspect of Veterinary Profession and Education in Europe. SOCRATES Thematic Network Project 10042-CP-1-(99)2000-1-PT-ERASMUS-ETN, “VET 2020 Development of European Educational Strategies: Design of Veterinarian Profiles Identified by Market Needs for the Year 2020”, 2002.
10. **Özkal Sayan İ:** Türkiye’de kamu personel sistemi: İdari, askeri, akademik, adli personel ayrımı. *Ankara Üniv SBF Derg*, 64, 201-245, 2009.
11. **Kılıç C:** Türkiye’de İşsizlik ve Avrupa İstihdam Stratejisi. http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=808&id=48, Erişim tarihi: 07.10.2011.